

BIBLIOGRAFIA DE JOSEP M. SALRACH

BIBLIOGRAPHY OF JOSEP M. SALRACH

A CURA DE XAVIER COSTA BADIA I ROSA LLUCH BRAMON
Universitat de Barcelona

A continuació presentem la vasta obra bibliogràfica del professor Josep M. Salrach i Marès. Hem procurat recollir la totalitat de les seves publicacions, amb l'excepció de les comunicacions en congressos i altres esdeveniments científics, així com alguns dels articles apareguts en revistes de caràcter estrictament divulgatiu. Som conscients, tanmateix, que poden faltar algunes contribucions que no hem pogut localitzar: elaborar la bibliografia d'un mestre com el professor Salrach és una tasca que ultrapassa l'esforç individual i que, per força, ha d'esdevenir una obra col·lectiva. Per aquest motiu, agraiem qualsevol nova referència, correcció o esmena que es pugui aportar, contribuint així entre tots a mantenir viu el seu inestimable llegat.

Tesi de Llicenciatura i Doctorat

1969: *Miró Bonfill, conde de Besalú y obispo de Gerona (?920?-984)*. Tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. Emilio Sáez. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2 vols., 395 p.

1974: *Los condes y el condado de Besalú durante la época carolingia (siglos IX y X)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Emilio Sáez. Barcelona: Universitat de Barcelona, 3 vols., 1.173 p.

LLIBRES

1974: *Santiago Sobrequés i Vidal. Biografia d'un historiador gironí*. Girona: Col·legi Universitari, 40 p.

1975 (amb Manuel Riu, Carme Batlle, Juan F. Cabestany, Salvador Claramunt i Manuel Sánchez): *Textos comentados de época medieval (Siglos V al XII)*. Barcelona: Teide, 773 p.

1976 (amb Manuel Riu, Carme Batlle i Manuel Sánchez): *Edad Media*. A: COMELLAS, José Luis [coord.]: *Historia de España*. Vol. II. Barcelona: Carroggio, 332 p.

1977 (amb Mercè Aventín): *Conèixer Catalunya. Els orígens històrics*. Barcelona: Dopesa 2, 126 p.

1978. *El procés de formació nacional de Catalunya (segles VIII i IX)*. Barcelona: Edicions 62, 2 vols., 436 p.

1979: *Los condes y el condado de Besalú durante la época carolingia. Resumen de tesis doctoral*. Barcelona: Universidad de Barcelona. Sección de Publicaciones, 40 p.

1980 (amb Julio Valdeón i F. Javier Zabalo): *Feudalismo y consolidación de los pueblos hispánicos (siglos XI-XV)*. A: TUÑÓN DE LARA, Manuel [dir.]. *Historia de España*. Vol. IV. Barcelona: Labor, 475 p.

1980 (amb Eulàlia Duran): *Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714*. Barcelona: Edhasa, 2 vols., 1.258 p.

1981 (amb Mercè Aventín): *Sant Benet d'Espiells i la Catalunya de l'època romànica*. Sant Sadurní d'Anoia: Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia, 43 p.

1984 (amb Juan Vernet): *Historia de España*. Vol. II. Barcelona: Salvat Editores, 302 p.

1985 (amb Mercè Aventín): *Dels orígens al segle XII*. A: *Conèixer la Història de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Editorial Vicens Vives, 301 p.

1987: *El procés de feudalització (segles III-XII)*. A: VILAR, Pierre [dir.]. *Història de Catalunya*. Vol. II. Barcelona, Edicions 62, 490 p.

1987: *Llinars, unes fondes arrels*. Llinars: Ajuntament de Llinars, 17 p.

1989 (amb Pedro Chalmeta, Pierre Guichard i José M. Mínguez): *Al-Andalus: musulmanes y cristianos (siglos VIII-XIII)*. A: DOMÍNGUEZ, Antonio [dir.]. *Historia de España*. Vol. III. Barcelona: Planeta, 591 p.

1991 (amb Mercè Aventín). *Llinars i la seva història*. Llinars: Ajuntament de Llinars, 20 p.

1996 (amb Anton M. Espadaler): *La Corona de Aragón entre la plenitud y la crisis. De Pedro el Grande a Juan II: 1276-1479*. Madrid: Historia 16, 146 p.

1997: *La formación del campesinado en el Occidente antiguo y medieval. Análisis de los cambios en las condiciones de trabajo desde la Roma clásica al feudalismo*. Madrid: Editorial Síntesis, 186 p.

1998 (amb Mercè Aventín): *Història medieval de Catalunya*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya - Proa, 187 p.

2001: *Barcelona i Europa ara fa mil dos-cents anys*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 25 p.

2001: *El Maresme mil anys enrere*. Mataró: Caixa Laietana, 25 p.

2002: *Entre Roma i el renaixement. Història i textos de l'Occident medieval*. Vic: Eumo, 320 p.

2002 (amb Juan Carrasco, Julio Valdeón i M. Jesús Viguera): *Historia de las Españas medievales*. Barcelona: Crítica, 380 p.

2004: *Catalunya a la fi del primer mil·lenni*. Vic: Eumo; Lleida: Pagès Editors, 284 p.

2006: *La formació dels Països Catalans*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 87 p.

2007: *Qui era Quíxol, fundadora de l'església de Sant Andreu del Coll (Olot), secularment vinculada a la família Vallgornera, consagrada l'any 995?* Barcelona: Arxiu i Biblioteca Vallgornera, 20 p.

2009: *La fam al món. Passat i present*. Vic: Eumo - Universitat de Vic, 474 p. [Traduït al castellà l'any 2012: *El hambre en el mundo. Pasado y presente*. València: Publicacions de la Universitat de València, 472 p.]

2013: *Justícia i poder a Catalunya abans de l'any mil*. Vic: Eumo, 244 p.

2018: *L'assassinat de l'arquebisbe Ató (971) i les lluites pel poder en els orígens de Catalunya. Discurs de recepció de Josep Maria Salrach i Marès com a membre numerari de la Secció Històrico-Arqueològica, llegit el dia 30 de maig de 2018*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica, 27 p.

Direcció, coordinació i edició de treballs

1969-1974 (Subdirector de la segona edició): *Diccionario Enciclopédico Salvat Universal*. Barcelona: Salvat Editores, 20 vols.

1974-1977 (Director editorial): *Diccionari Enciclopèdic Salvat Català*. Barcelona: Salvat Editores, 8 vols.

1977-1979 (Director editorial): *Història de Catalunya*. Barcelona: Salvat Editores, 6 vols.

1978 (Coordinador): «Dossier: Els orígens de la nació catalana». *L'Avenç*, vol. 7, p. 17-62.

1979-1983 (Director editorial): *Historia Universal*. Barcelona: Salvat Editores, 10 vols.

1985 (Coordinador): «Dossier: Barcelona fa mil anys. L'assalt d'Al-Man-sur». *L'Avenç*, vol. 84, p. 28-32.

1986 (Coordinador): «Dossier: Les revoltes pageses a l'Europa medieval. Als 500 anys dels remences». *L'Avenç*, vol. 93, p. 20-60.

1989 (Coordinador): «Dossier: Esclaus, serfs, pagesos. De l'esclavisme al feudalisme». *L'Avenç*, vol. 131, p. 21-49.

1989 (Director): *Geografia i Història. 3er de BUP. Catalunya, Espanya, Països Hispànics*. Barcelona: Edicions Cruïlla - Ediciones SM, 447 p.

1991 (Director amb Xavier Barral, Dominique Iogna-Prat, Anscari M. Mundó i Michel Zimmermann): *Catalunya i França meridional a l'entorn de l'any mil. Actes del Col·loqui Internacional Hug Capet (Barcelona, 2-5 juliol 1987)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 403 p.

1992 (Coordinador): *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1.147 p.

1995 (Coordinador): «Dossier: Vila i mercat a l'època medieval». *L'Avenç*, vol. 188, p. 35-53.

1996 (Coordinador): «Dossier: Ara fa nou-cents anys. Les Croades». *L'Avenç*, vol. 208, p. 17-65.

1998 (Coordinador): *La formació de la societat feudal (segles VI-XII)*. A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Història política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. II. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 426 p.

1999 (Director amb Gaspar Feliu): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Barcelona: Fundació Noguera, 3 vols., 1653 p.

2000 (Coordinador): «Dossier: El debate sobre el cambio feudal». *Historiar*, vol. 4, p. 9-114.

2002 (Coordinador): *Història de Catalunya I*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 271 p.

2004 (Coordinador): Edat mitjana. A: GIRALT, Emili [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans*. Vol II. Barcelona: Universitats dels Països Catalans - Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, 630 p.

2010 (Director amb Ignasi J. Baiges i Gaspar Feliu): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona: Fundació Noguera, 4 vols., 2.057 p.

2014 (Coordinador amb Mercè Aventín): «Monogràfic: Els comtats de Besalú en el context català i europeu». *Quaderns de les Assemblies d'Estudis*, vol. 1, p. 1-192.

2017 (Director): *Naixement de la nació catalana. Orígens i expansió. Segles IX-XIV*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 374 p.

2018 (Director amb Tomàs de Montagut): *Justícia i resolució de conflictes a la Catalunya medieval. Col·lecció diplomàtica. Segles IX-XI*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 1066 p.

2019 (Director amb Anscari M. Mundó, Josep M. Font i Gaspar Feliu): *Catalunya Carolíngia*. Vol. VII. *El comtat de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 3 vols., 1.631 p.

2020 (Director amb Gaspar Feliu): *Catalunya Carolíngia*. Vol. VIII. *Els comtats d'Urgell, Cerdanya i Berga*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2 vols., 975 p.

2024 (Director amb Tomàs de Montagut): *Justícia i resolució de conflictes a la Catalunya Medieval. Col·lecció diplomàtica: Segle XII*. Barcelona: Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, Drets i Memòria, 1.251 p.

Participació en obres col·lectives, congressos i debats

1968-1978: Més de 100 articles enciclopèdics sobre història medieval firmats com a autor. A: *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 15 vols.

1969-1974: Més de 60 articles enciclopèdics sobre història medieval firmats com a autor. A: *Diccionario Enciclopédico Salvat Universal*. Barcelona: Salvat Editores, 20 vols.

1973: «La Hispania visigoda». A: CUENCA, José Manuel [dir.]. *Historia de España*. Vol. I. Barcelona: Danae, p. 143-186.

1974: «El bisbe-comte Miró Bonfill i la seva obra de fundació i dotació de monestirs». A: *II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català*. Poblet: Abadia de Poblet, p. 57-81.

1977: «La societat i el govern de Catalunya a l'alta edat mitjana». A: *Formes i institucions del govern de Catalunya*. Barcelona: La Magrana - Ajuntament de Barcelona. Institut Municipal d'Història, p. 22-37.

1978: «El comte Guifré de Besalú i la revolta de 957. Aproximació a l'estudi de la noblesa catalana de l'alta edat mitjana». A: *II Assemblea d'Estudis sobre el comtat de Besalú*. Besalú: Amics de Besalú i el seu comtat, p. 3-36.

1978: «Repoblament i colonització agrària a l'alta edat mitjana». A: *Estructura social i econòmica del camp català*. Barcelona: La Magrana - Ajuntament de Barcelona. Institut Municipal d'Història, p. 17-28.

1979: «El desvetllament de la Catalunya prefeudal (759-922)». A: SALRACH, Josep M. [dir.]; RIU, Manuel [coord.]. *Història de Catalunya*. Vol. II. Barcelona: Salvat Editores, p. 3-24.

1979: «El procés de feudalització». A: SALRACH, Josep M. [dir.]; RIU, Manuel [coord.]. *Història de Catalunya*. Vol II. Barcelona: Salvat Editores, p. 33-42.

1979: «La reorganització de l'agricultura». A: SALRACH, Josep M. [dir.]; RIU, Manuel [coord.]. *Història de Catalunya*. Vol II. Barcelona: Salvat Editores, p. 225-231.

1981: «La sociedad carolingia: ¿Una nueva sociedad?». A: BARRAL, Xavier [dir.]. *Historia Universal*. Vol II. Barcelona: Salvat Editores, p. 236-242.

1981: «La supervivencia del Imperio en Oriente». A: BARRAL, Xavier [dir.]. *Historia Universal*. Vol II. Barcelona: Salvat Editores, p. 187-190.

1983: «A Hispânia visigoda». A: SARAIVA, José Hermano [dir.]. *História de Portugal*. Vol I. Lisboa: Publicações Alfa, p. 225-243.

1983: «Literatura historiogràfica i societat als Països Catalans a la baixa edat mitjana». A: *Annals de la Primera Universitat d'Estiu d'Andorra* 82. Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura, p. 204-218.

1983: «Pagesia de remença i producció agrícola baixmedieval a Catalunya». A: *Annals de la Primera Universitat d'Estiu d'Andorra* 82. Andorra: Conselleria d'Educació i Cultura d'Andorra, p. 179-190.

1984: «El comte-bisbe Miró Bonfill i l'acta de consagració de Ripoll de l'any 977». A: *Miscel·lània Aramon i Serra: estudis de llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*. Vol. IV. Barcelona: Curial, p. 303-318.

1984: «El Penedès, frontera de Barcelona a l'època comtal». A: PONSÀ, Oriol; TOMÀS, Enric. *Pedres i paraules. Romànic al Penedès*. Sant Sadurní d'Anoia: Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia, p. 7-11.

1984: «Miquel Coll i Alentorn, historiador». A: *Miscel·lània d'homenatge a Miquel Coll i Alentorn en el seu vuitantè aniversari*. Barcelona: Fundació Jaume I, p. 81-96.

1984: «Textos de historia de la Corona de Aragón». A: TUÑÓN DE LARA, Manuel [dir.]. *Historia de España*. Vol. XI. Barcelona: Labor, p. 328-426.

1984-1998: Múltiples articles i textos introductoris firmats com a autor. A: VIGUÉ, Jordi; PLADEVALL, Antoni [dirs.]. *Catalunya Romànica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 27 vols.

1987: «Barcelone et son territoire». A: BARRAL, Xavier [dir.]. *Le paysage monumental de la France autour de l'an Mil, avec un appendice Catalogne*. París: Picard, p. 733-741.

1987: «Barcelone. Sant Pere de les Puelles». A: BARRAL, Xavier [dir.]. *Le paysage monumental de la France autour de l'an Mil, avec un appendice Catalogne*. París: Picard, p. 742-744.

1987: «Croissance économique et activité architecturale». A: BARRAL, Xavier [dir.]. *Le paysage monumental de la France autour de l'an Mil, avec un appendice Catalogne*. París: Picard, p. 759-764.

1987: «L'enchâtellement de la frontière». A: BARRAL, Xavier [dir.]. *Le paysage monumental de la France autour de l'an Mil, avec un appendice Catalogne*. París: Picard, p. 743-755.

1989: «Catalunya, comunitat d'origen medieval». A: *L'època medieval a Catalunya. Cicle de conferències fet a la Institució Cultural del CIC de Terrassa, curs 1980-1981*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 9-20.

1989: «La Cerdanya en l'època comtal». A: *El mil·lenari de Catalunya i la Cerdanya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 15-22.

1989: «La Pesta Negra i els orígens del problema remença». A: *Pere el Cerimoniós i la seva època*. Barcelona: CSIC. Institució Milà i Fontanals, p. 13-34.

1989 (amb Mercè Aventín): «Le rôle de la monarchie dans les révoltes paysannes de la Péninsule Ibérique (XIVe-XVe siècles)». A: GAMBRELLE, Fabienne; TREBITSCH, Michel [eds.]. *Révolte et Société. Actes du IVe colloque d'histoire au présent*. Vol. I. Paris: Éditions de la Sorbonne, p. 62-71.

1989: «Marc Bloch i la Història rural francesa». *Butlletí informatiu de l'any 1988*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, p. 99-115.

1989: «Presentació». A: SALRACH MARÈS, Josep M. [dir.]. *Geografia i història. 3r BUP. Catalunya, Espanya, Països hispànics*. Barcelona: Edicions Cruïlla i Edicions SM, p. 4-5.

1989: «Ramon d'Abadal, historiador dels orígens de Catalunya». A: *Ramon d'Abadal i Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 123-149.

1989: «Societat i poder als comtats pirinencs en els segles IX i X». A: *El mil·lenari de Catalunya i la Cerdanya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 23-36.

1991: «El *Liber Feudorum Maior* i els comptes fiscals de Ramon de Caldes». A: *Documents jurídics de la història de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, p. 85-110.

1991: «Entre l'Estat antic i el feudal. Mutacions socials i dinàmica político-militar a l'Occident carolingi i als comtats catalans». A: UDINA, Frederic [coord.]. *Symposium internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 191-252.

1991: «Problema agrari i política de la monarquia en la crisi baixmedieval catalana». A: *Miscel·lània en homenatge al P. Agustí Altisent*. Tarragona: Diputació de Tarragona, p. 217-244.

1991 (amb Mercè Aventín): «Referències històriques». A: *Catàleg del Patrimoni Històric-Artístic, Arquitectònic i d'interès cultural de Llinars del Vallès*. Llinars: Ajuntament de Llinars; Vilassar de Mar: Oikos Tau, p. 9-14.

1992: «Agressions senyoriales i resistències pageses en el procés de feudalització». A: *Revoltes populars contra el poder de l'Estat. Actes de les Primeres Jornades de Debat. Reus, 18-20 octubre, 1990*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p. 11-29.

1992: «L'època carolíngia». A: COSTA, Lluís [dir.]; MAROTO, Julià [coord.], *Història de Girona*. Vol. 3. Girona: Ateneu d'Acció Cultural (ADAC), p. 79-108. [Publicat de nou, en una edició revisada i actualitzada, l'any 2006: *Història de Girona*. Girona: CCG Edicions, p. 127-167].

1992: «Sistema social i formes de vida en el medi urbà». A: SOBREQÜÉS, Jaume [dir.]. *Història de Barcelona*. Vol. II. *La formació de la Barcelona medieval*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana - Ajuntament de Barcelona, p. 73-205.

1992: Més de cent veus firmades com a autor. A: MESTRE, Jesús [dir.]. *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

1993: «Bases materials de l'Estat a l'època carolíngia». A: *Iles Jornades de Debat. El poder de l'Estat: evolució, força o raó*. Reus: Centre de Lectura, p. 49-96.

1993: «Del Estado romano a los reinos germánicos. En torno a las bases materiales del poder del Estado en la Antigüedad Tardía y la Alta Edad Media». A: *De la Antigüedad al Medioevo (siglos IV-VIII). III Congreso de Estudios Medievales de León*. Ávila: Fundación Sánchez Albornoz, p. 95-142.

1993: «La renta feudal en Cataluña en el siglo XII. Estudio de los honores, censos, usos y dominios de la Casa de Barcelona». A: SÁNCHEZ, Manuel

[comp.]. *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*. Barcelona: CSIC. Institució Milà i Fontanals, p. 29-70.

1993: «La vinya i els viticultors a la Catalunya de l'alta edat mitjana». A: GIRALT, Emili [coord.]. *Vinyes i vins. Mil anys d'història. Actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària*. Vol. I. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, p. 117-145.

1993: «L'Imperi d'Orient». A: FONTANA, Josep; UCELAY-DA CAL, Enric [dirs.]. *Història Universal*. Vol. III. Barcelona: RBA Editores, p. 120-179 [Llibre publicat també en castellà].

1993: «Notas sobre la renta feudal en Cataluña en el siglo XII». A: SERRANO, Eliseo; SARASA, Esteban [eds.]. *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (ss. XII-XIX)*. Vol. II. Saragossa: Institución Fernando el Católico, p. 235-244.

1995: «Contribució dels monjos de Ripoll als orígens de la historiografia catalana: els primers cronicons». A: *Art i cultura als monestirs del Ripollès*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 16-35.

1995: «Memòria, poder i devoció: donacions catalanes a la Grassa (s. IX-XII)». A: SÉNAC, Philippe [dir.]. *Histoire et archéologie des terres catalanes au Moyen Âge*. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, p. 103-117.

1996: «Les difícils relacions dels comtes de Besalú i de Barcelona els anys 1054-1057». A: *VIII Assemblea d'Estudis sobre el comtat de Besalú*. Besalú: Amics de Besalú i el seu comtat, p. 299-308.

1997: «Europa en la transición de la Antigüedad al Feudalismo: el marco general de la historia y la panorámica de la historiografía relativa al período». A: IGLESIA, José Ignacio de la [coord.]. *VII Semana de Estudios Medievales. Nájera, 29 de julio al 2 de agosto de 1996*. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, p. 11-26.

1997: «Mas pre-feudal i mas feudal». A: BOLÒS, Jordi; BUSQUETA, Joan J. [eds.]. *Territori i societat a l'edat mitjana*. Vol. I. Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida, p. 13-40.

1998: «Canvi social, poder i identitat». A: Riquer, Borja de [dir.]; SALRACH, Josep M. [coord.]. *Història política, societat i cultura dels Països Catalans*. Vol. II. *La formació de la societat feudal*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 17-69.

1998: «El passat hispanovisigòtic». A: Riquer, Borja de [dir.]; SALRACH, Josep M. [coord.]. *Història Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Vol. II. *La formació de la societat feudal*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 70-85.

1998: «Les féodalités méridionales: des Alpes à la Galice». A: BOURNAZEL, Eric; POLY, Jean-Pierre [dirs.]. *Les Féodalités*. París: Presses Universitaires de France, p. 313-388.

1998: «Monarquia carolíngia i poder comtal». A: Riquer, Borja de [dir.]; SALRACH, Josep M. [coord.]. *Història Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Vol. II. *La formació de la societat feudal*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 86-101.

1998: «Solidaritat i sociabilitat pageses en els orígens de la vila (segles X-XIV)». A: BARRULL, Jaume; BUSQUETA, Joan J.; VICEDO, Enric [eds.]. *Solidaritats pageses, sindicalisme i cooperativisme. Segones Jornades sobre sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, p. 43-72.

1998: «Tres mots polèmics: villa, mas i alou en època carolíngia». A: To, Lluís; MONER, Jeroni; NOGUER, Berta [coords.]. *El mas medieval a Catalunya. Actes del Col·loqui de Tardor*. Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, p. 9-28.

1999: «Carlemany i Catalunya en el marc de l'Europa carolíngia». A: *Catalunya a l'època carolíngia. Art i cultura abans del romànic (segles IX i X)*. Barcelona: Diputació de Barcelona - Museu Nacional d'Art de Catalunya, p. 19-28 [Llibre publicat també en castellà].

1999: «El régimen político condal». A: JOVER, José M. [dir.]; RIU, Manuel [coord.]. *Historia de España Menéndez Pidal*. Vol. VII/II. *La España cristiana de los siglos VIII al XI. Los núcleos pirenaicos (718-1035): Navarra, Aragón, Cataluña*. Madrid: Espasa Calpe, p. 578-614.

1999: «Introducció. L'Antiguitat i els primers segles de la història catalana». A: GABRIEL, Pere [dir.]. *Història de la cultura catalana*. Vol. I. Barcelona: Edicions 62, p. 25-70.

1999: «La Catalunya de Gerbert entre dues èpoques: estructura del territori i dinàmica politicoeconòmica». A: OLLICH, Imma [ed.]. *Actes del Congrés Internacional Gerbert d'Orlhac i el seu temps: Catalunya i Europa a la fi del 1r mil·leni (Vic-Ripoll, 10-13 de novembre de 1999)*. Vic: Eumo, p. 45-68.

1999: «Los grupos sociales». A: JOVER, José M. [dir.]; RIU, Manuel [coord.]. *Historia de España Menéndez Pidal*. Vol. VII/II. *La España cristiana de los siglos VIII al XI. Los núcleos pirenaicos (718-1035): Navarra, Aragón, Cataluña*. Madrid: Espasa Calpe, p. 395-428.

1999: «Violència feudal, violència contra qui?». A: DÉBAX, Hélène. [ed.]. *Les sociétés méridionales à l'âge féodal (Espagne, Italie et sud de la France, Xe-XIIIe s.)*.

Hommage à Pierre Bonnassie. Toulouse: Université de Toulouse Le Mirail, p. 207-214.

2000 (amb Mercè Aventín): «La explotación de la viña y el mercado de la tierra vitícola en la Cataluña medieval». A: DA PASSANO, Mario; MATTONE, Antonello; MELE, Franca; SIMBULA, Pinuccia F. [eds.]. *La vite e il vino. Storia e diritto (secoli XI-XIX)*. Vol. I. Roma: Carocci editore, p. 453-500.

2000: «“Multa placita et contenciones”. Conflictos de los siglos X-XII en el Cartulario de Sant Cugat del Vallès». A: PÉREZ, Joseph; AGUADÉ, Santiago [eds.]. *Les origines de la féodalité. Hommage à Claudio Sánchez Albornoz*. Madrid: Casa de Velázquez - Universidad de Alcalá, p. 197-228. [Reeditat en català i de forma resumida el mateix any 2000: «El monestir i la noblesa: conflictes dels segles XI i XII en el cartulari de Sant Cugat del Vallès». A: *XLII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Sant Cugat del Vallès, 23-25 d'octubre de 1998)*. Sant Cugat del Vallès: Arxiu Nacional de Catalunya, p. 186-196].

2001: «Les modalités du règlement des conflits en Catalogne aux XIe et XIIe siècles». A: *Les règlements des conflits au Moyen Âge. Actes du XXXIe Congrès de la Société des Historiens Médiévistes de l'Enseignement Supérieur Public (Angers, juin 2000)*. Paris: Publications de la Sorbonne, p. 117-134.

2001: «L'europeïtat dels catalans a través de la Mediterrània medieval». A: ROQUE, Maria-Àngels [coord.]. *Estètica i valors mediterranis a Catalunya*. Barcelona: Proa, p. 23-34.

2002: «Els comtes de Barcelona». A: SANS, Josep M. [coord.]. *Els comtes sobirans de la Casa de Barcelona. De l'any 801 a l'actualitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència – Edicions 62, p. 19-91.

2002: «La formació dels Països Catalans i l'expansió mediterrània». A: SALRACH, Josep M. [coord.]. *Història de Catalunya I*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, p. 124-197.

2002: «La Pre-Catalunya (segles VIII-X)». A: SALRACH, Josep M. [coord.]. *Història de Catalunya I*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, p. 13-65.

2002: «¿Qué diferenciaba a los campesinos del siglo IX de los del siglo XII en Cataluña?». A: *Señores, siervos, vasallos en la Alta Edad Media. XXVIII Semana de Estudios Medievales (Estella, 16-20 julio 2001)*. Pamplona: Gobierno de Navarra. Departamento de Educación y Cultura, p. 309-362.

2002: «Ramon Berenguer IV, el Sant (1131-1162)». A: SANS, Josep M. [coord.]. *Els comtes sobirans de la Casa de Barcelona. De l'any 801 a l'actualitat*.

Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència – Edicions 62, p. 96-102.

2002: «Recerca sobre el mot *fevum* en fonts eclesiàstiques de la Catalunya Vella (diòcesis de Girona i Barcelona)». A: BONNASSIE, Pierre [ed.]. *Fiefs et féodalité dans l'Europe méridionale (Italie, France du Midi, Péninsule ibérique du Xe au XIIIe siècle)*. Toulouse: CNS - Université de Toulouse Le Mirail, p. 397-418.

2003: «Tradicions jurídiques en l'administració de justícia a l'edat mitjana: el cas de l'aliscara-harmiscara i la humiliació penitencial». A: BARCELÓ, Miquel; FELIU, Gaspar; FURIÓ Antoni; MIQUEL, Marina; SOBREQUÉS, Jaume [eds.]. *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 71-102.

2004: «Època pre-feudal (segles VIII-X) i canvi feudal (segles XI-XII)». A: GIRALT, Emili [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans. Vol. II*. Barcelona: Universitats dels Països Catalans - Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, p. 15-44.

2004: «La comunitat pagesa». A: GIRALT, Emili [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans. Vol. II*. Barcelona: Universitats dels Països Catalans - Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, p. 505-540.

2004: «La senyoria». A: GIRALT, Emili [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans. Vol. II*. Barcelona: Universitats dels Països Catalans - Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, p. 541-580.

2004: «Mercat de la vila, mercat de productes». A: GIRALT, Emili [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans. Vol. II*. Barcelona: Universitats dels Països Catalans - Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, p. 433-466.

2004: «Mercat i mercats». A: GIRALT, Emili [dir.]. *Història agrària dels Països Catalans. Vol. II*. Barcelona: Universitats dels Països Catalans - Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació, p. 395-432.

2005: «L'esprit de la Res Publica dans la législation de Charlemagne». A: DUBREUCQ, Alain [ed.]. «*Traditio iuris*». *Permanence et/ou discontinuité du droit romain durant le Haut Moyen Age. Actes du Colloque International des 9 et 10 octobre 2003*. Lió: Université Jean Moulin. Centre d'Histoire Médiévale, p. 255-269.

2006: «El monestir de Sant Pere de Besalú i les relíquies de sant Prim. Viatge pels misteris de la fe i de la política mil anys enrere». A: BOTO, Gerardo. [coord.]. *Relíquies i arquitectura monàstica a Besalú*. Besalú: Ajuntament de Besalú, p. 9-34.

2006: «Guillaume et Barcelone: la formation de la Marche Hispanique». A: MACÉ, Laurent [ed.]. *Entre histoire et épopée. Les Guillaumes d'Orange (IXe-XIIIe siècle)*. Toulouse: CNRS - Université de Toulouse Le Mirail, p. 25-44.

2006: «Quan va néixer Catalunya?». A: GRAU, Ramon; MUÑOZ, Josep M. [dirs.]. *Catalunya, una història europea*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 16-25.

2007: «Campo y ciudad desde la «Cataluña» carolingia: una visión retrospectiva de las transformaciones». A: SÉNAC, Philippe [ed.]. *Villes et campagnes de Tarraconaise et d'al-Andalus (VIe-XIe siècle): la transition*. Toulouse: CNRS - Université de Toulouse Le Mirail, p. 139-156.

2007 (amb Núria Sadurní): «El govern de Barcelona entre Pere el Gran i el Compromís de Casp (1276-1412)». A: RISQUES, Manuel; AVENTÍN, Mercè [dirs.]. *Història de l'Ajuntament de Barcelona. Dels orígens al 1808*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana - Ajuntament de Barcelona, p. 44-103.

2007: «Frente al hambre en la Edad Media». A: RODRÍGUEZ, Ana [ed.]. *El lugar del campesino. En torno a la obra de Reyna Pastor*. València: Publicacions de la Universitat de València - CSIC, p. 89-111.

2007: «La fam a l'Europa dels regnes germànics (segles v-vii)». A: DELGADO, Josep M.; IBÁÑEZ, Jordi; PICH, Josep; RIUDOR, Lluís [eds.]. *Antoni Saumell i Soler. Miscel·lània in memoriam*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, p. 69-78.

2009: ««Ad reparandum scripturas perditas». El valor del documento en la sociedad de los condados catalanes (siglos IX y X)». A: FERNÁNDEZ, Francisco Javier; GARCÍA DE CASTRO, César [eds.]. *Symposium Internacional. Poder y Simbología en Europa. Siglos VIII-X*. Oviedo: Ediciones Trea - Ediuno, p. 309-330.

2009: «La Catalunya comtal». A: *Princeses de terres llunyanes. Catalunya i Hongria a l'edat mitjana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació; Budapest: Oktatási és Kulturális Minisztérium, p. 73-88.

2009: «La senyoria al camp català medieval: visió de conjunt i noves perspectives». A: MARTÍNEZ, Alejandro; PUIG, Neus; VIADER, Montserrat [eds.]. *Les senyories a la Catalunya baixmedieval (s. XIII-XV). Actes del I Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (13-14 de novembre de 2008)*. Hostalric: Ajuntament d'Hostalric, p. 9-22.

2009: «Té la recerca històrica uns límits ètics? Notes i records d'història». A: JANUÉ, Maricó [ed.]. *Pensar històricament. Ètica, ensenyament i usos de la història*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 23-38.

2011: «La legitimación del poder condal en los orígenes de Cataluña». A: MARTÍNEZ, Pascual; RODRÍGUEZ, Ana [eds.]. *La construcción medieval de la memoria regia*. València: Publicacions de la Universitat de València, p. 21-32.

2012: «Imatges de la història del poder en la pintura catalana medieval. Les miniatures del *Liber feudorum maior*». A: *Le plaisir de l'art du Moyen Âge. Commande, production et réception de l'œuvre d'art. Mélanges en hommage à Xavier Barral i Altet*. París: Picard, p. 854-864.

2013: «Al-Maqrizi i les fams a l'Egipte medieval: la natura, el mercat o la moneda?». A: BENITO, Pere [ed.]. *Crisis alimentarias en la Edad Media: modelos, explicaciones y representaciones*. Lleida: Editorial Milenio, p. 203-220.

2013: «Conciencia del riesgo y lucha contra la crisis. Un itinerario por la historia del hambre en Europa y el Mediterráneo en época preindustrial». A: DÍAZ, Pablo de la Cruz; CORRAL, Fernando Luis; MARTÍN, Iñaki [coords.]. *El historiador y la sociedad. Homenaje al profesor José M.ª Mínguez*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, p. 239-252.

2013: «Jaume I, una valoració del regnat». A: FERRER, M. Teresa [ed.]. *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 837-854.

2013: «La recreación judicial de diplomas perdidos: sobre la escritura y el poder en los condados catalanes (siglos XI-XII)». A: ESCALONA, Julio; SIRANTOINE, Hélène [eds.]. *Chartes et cartulaires comme instruments de pouvoir. Espagne et Occident chrétien (VIIIe-XIIe siècles)*. Toulouse: CNRS - Université de Toulouse Le Mirail; Madrid: CSIC, p. 219-232.

2014: «La expansión de la Casa de Barcelona (siglos XI-XIII). Del condado al principado. Las sedes episcopales». A: *Enciclopedia del románico en Cataluña. Barcelona. Vol. I*. Aguilar de Campoo: Fundación Santa María la Real. Centro de Estudios del Románico, p. 45-65.

2017: «Epíleg. Del passat al futur: reflexió sobre la història nacional». A: SALRACH, Josep M. [dir.]. *Naixement de la nació catalana. Orígens i expansió (Segles IX-XIV)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 357-365.

2017: «Introducció». A: SALRACH, Josep M. [dir.]. *Naixement de la nació catalana. Orígens i expansió (segles IX-XIV)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 11-29.

2017: «Segles IX-X. La societat: estructures i dinàmica». A: SALRACH, Josep M. [dir.]. *Naixement de la nació catalana. Orígens i expansió (Segles IX-XIV)*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 52-70.

2017: «Segles IX-X. Poder i dinàmica política». A: SALRACH i MARÈS, Josep M. [dir.]. *Naixement de la nació catalana. Orígens i expansió. Segles IX-XIV*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 32-51.

2018: «801. La conquesta de Barcelona i la metamorfosi de l'heroi». A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Història mundial de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, p. 158-164.

2018: «Alta edat mitjana. Naixement del món medieval». A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Història mundial de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, p. 147-151.

2018: «Baixa edat mitjana. Plenitud i crisi del món medieval». A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Història mundial de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, p. 203-207.

2019: «Els *hispani* immigrants a l'Imperi carolingi i el cas singular de Claudi de Torí». A: SABATÉ, Flocel [ed.]. *Poblacions rebutjades, poblacions desplaçades*. Lleida: Pagès Editors, p. 21-44.

2019: «Política i moral: els comtes de Cerdanya-Besalú i la comunitat de monges benedictines de Sant Joan (segles IX-XI)». A: BRUGUÉS, Irene; BOADA, Coloma; COSTA, Xavier [eds.]. *El monestir de Sant Joan. Primer cenobi femení dels comtats catalans (c. 887-1017)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 225-258.

2020: «805. Duoda, la comtessa escriptora i educadora». A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Vides catalanes que han fet història*. Barcelona: Edicions 62, p. 81-87.

2020: «840. Guifré el Pelós: historia, mite i llegenda». A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Vides catalanes que han fet història*. Barcelona: Edicions 62, p. 88-94.

2020: «L'edat mitjana». A: RÍQUER, Borja de [dir.]. *Vides catalanes que han fet història*. Barcelona: Edicions 62, p. 71-80.

2021: «Les epidèmies al llarg de la història: lliçons i reptes de futur (la pesta com a exemple)». A: PUIGDOMÈNECH, Pere; CASALS, Alícia; CABRÉ, M. Teresa; GUILLAMET, Jaume; PINYOL, Ramon [eds.]; PALÀ, Gemma [coord.]. *Allò que hem après de la COVID-19. Informe de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 77-82.

2022: «El canvi feudal i els canvis en la justícia a Catalunya durant l'alta edat mitjana». A: PUIG, Neus; VIADER, Montserrat [eds.]. *La justícia a la Catalunya medieval. Actes del VII Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (18 i 19 de novembre de 2021)*. Hostalric: Ajuntament d'Hostalric, p. 13-26.

2022: «L'administració de justícia a Catalunya en els segles IX-XII». A: SALES, Lluís; REIXACH, Albert [coords.]. *Les corts jurisdiccionals a la Corona*

d'Aragó (s. XI-XVIII). *Fonts per al seu estudi*. Girona: Associació d'Història Rural, p. 17-42.

2022: «L'època medieval. Segle IX - segle XV». A: ALBAREDA, Joaquim [ed.]. *Catalunya als ulls del món*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 18-71.

2023: «Documentary Production and Dispute Records in Catalonia before the Year 1100». A: ALFONSO, Isabel; ANDRADE, José M.; MARQUES, André Evangelista [eds.]. *Records and Processes of Dispute Settlement in Early Medieval Societies: Iberia and Beyond*. Leiden-Boston: Brill, p. 153-180.

2023: «Geopolítica i relacions a llarga distància: Les «relacions internacionals» d'Oliba». A: SUREDA, Marc; BARÓ, Robert [eds.]. *Oliba de Vic, un bisbe de mil anys enrere*. Barcelona: Ateneu Universitari Sant Pacià, p. 123-138.

2023: «Late Antiquity and Early Middle Ages: The Crisis Before the Crisis or, Again, the Transition from the Ancient System to Feudalism». A: CATALÁN VIDAL, Jordi [ed.]. *Crises and Transformation in the Mediterranean World: Lessons from Catalonia*. Cham: Palgrave Macmillan, p. 63-107.

2023: «“Les arrels que ens lliguen a la sort del nostre poble”: Josep Fontana, la formació d'una identitat. Una història de Catalunya». A: PICH, Josep; DELGADO, Josep M. [eds.]. *Josep Fontana: historiador, mestratge i compromís cívic*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, p. 293-307.

2024: «La Corona d'Aragó a Europa en temps de crisis i transformacions del poder». A: CASTELLÀ, Raquel [coord.]. *Ramon Berenguer IV i Peronella: Unió dinàstica i projecció exterior*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, p. 88-99.

2025: «Catalans i Catalunya, l'enigma dels mots». A: RIQUER, Borja de [dir.]. *La memòria dels catalans*. Barcelona: Edicions 62, p. 115-119.

2025: «Commemoració del Mil·lenari de Catalunya». A: RIQUER, Borja de [dir.]. *La memòria dels catalans*. Barcelona: Edicions 62, p. 103-105.

2025: «La memòria de la nació». A: RIQUER, Borja de [dir.]. *La memòria dels catalans*. Barcelona: Edicions 62, p. 199-202.

2025: «Personatges i fets. Històries, llegendes i mites». A: RIQUER, Borja de [dir.]. *La memòria dels catalans*. Barcelona: Edicions 62, p. 111-113.

Articles de revista

1970-1971: «Régimen señorial y feudalismo en la alta Edad Media». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 7, p. 791-801.

- 1972: «El catarisme a Occitània i Catalunya». *Canigó*, vol. 239, p. 20-27.
- 1973: «*In memoriam* Santiago Sobrequés Vidal (Gerona, 1911 – Gerona, 1973)». *Índice Histórico Español*, vol. 19, núm. 67, p. 248.
- 1974-1979: «Santiago Sobrequés i Vidal». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 9, p. 673-692.
- 1975: «Agustí Duran i Sanpere (1887-1975), historiador, arqueòleg i arxiver». *Canigó*, vol. 397, p. 13.
- 1975: «Joaquim de Camps i Arboix (1894-1975), jurista i historiador». *Canigó*, vol. 383, p. 7.
- 1975: «Miquel Gual Camarena (1916-1974), trajectòria historiogràfica d'un medievalista valencià». *Canigó*, vol. 384, p. 13.
- 1977: «La repoblació i restauració eclesiàstica del *pagus* de Berga». *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, vol. XVII, p. 7-23.
- 1978: «La independència de la Catalunya comtal, segles ix-x». *L'Avenç*, vol. 7-8, p. 25-31.
- 1978: «Miró Bonfill i la solemnitat ripollesa del 977». *Revista de Girona*, vol. 83, p. 157-166.
- 1980: «La Cerdanya entre l'Antiguitat i l'edat mitjana. Aproximació al procés de formació, vigència i transformació d'unes estructures». *Quaderns d'Estudis Medievals*, vol. I, p. 15-24.
- 1980: «L'Església catalana a l'alta edat mitjana». *Revista de Girona*, vol. 92, p. 225-231.
- 1983: «Creixement feudal i expansió mediterrània: una reflexió crítica». *Nadala de la Fundació Jaume I*, vol. XVII, p. 58-70.
- 1984: «De la Marca Hispànica a Catalunya». *Historia 16*, vol. 101, p. 42-51 [Reeditat el 1985: *Cuadernos de Historia 16 (1ª serie)*, vol. 11, p. 4-13].
- 1985-1986 (amb Joan Pau Rubiés): «Entorn de la mentalitat i la ideologia del bloc de poder feudal a través de la historiografia medieval fins a les *Quatre Grans Cròniques*». *Estudi General*, vol. 5-6, p. 467-506.
- 1985: «La Catalunya del segle x». *L'Avenç*, vol. 84, p. 30-39.
- 1985: «La guerra de los remensas: Revolución agraria y guerra civil». *Cuadernos de Historia 16 (1ª serie)*, vol. 93, p. 4-17 [Reeditat el 1986: *Historia 16*, vol. 123, p. 48-60].
- 1985 (amb Lluís Roura, Josep Fontana, Ricardo García Cárcel i Carlos Martínez Shaw): «La Història de les mentalitats: una polèmica oberta». *Manus-crits*, vol. 2, p. 48-54.

1985 (amb Manuel Sánchez Martínez): «Les societats medievals vers l'any 1000. Conversa amb Pierre Bonnassie». *L'Avenç*, vol. 82, p. 60-64.

1986-1987: «Els Montcada entre 1000 i 1230, una nova recerca». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, vol. 7-8, p. 133-140.

1986: «Eslavitud, llibertat, servitud. L'evolució social del camp català». *L'Avenç*, vol. 93, p. 36-45.

1987: «El Imperio Carolingio». *Historia 16*, vol. 139, p. 22-36 [Reeditat el 1995: *Cuadernos de Historia 16 (2ª serie)*, vol. 60, p. 5-15].

1988: «Balance crítico y perspectivas de la producción historiográfica sobre historia medieval catalano-balear en la década de 1975-1986». *Studia Historica. Historia Medieval*, vol. 6, p. 95-139.

1988: «Catalunya i catalans des de quan?». *Revista de Catalunya*, vol. 15, p. 35-50.

1988: «Creixement econòmic i activitat arquitectònica. Les arrels de l'arquitectura romànica». *L'Avenç*, vol. 121, p. 24-29.

1988: «El creixement altmedieval i l'altra transició». *L'Avenç*, vol. 120, p. 48-54.

1988: «El Mil·lenari com a pretext per a un debat entre historiadors». *L'Avenç*, vol. 117, p. 42-43.

1988: «Els monarques carolingis i els comtes catalans (segles ix i x)». *L'Avenç*, vol. 117, p. 18-24.

1988: «Els orígens de l'orde de la Mercè i el rescat de captius. Les Croades i l'exercici de la caritat a l'edat mitjana». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, vol. 9, p. 189-201.

1988: «Sociedad tradicional y orígenes de Cataluña». *Cuenta y Razón*, vol. 36, p. 45-54.

1989: «Del sistema antic al feudalisme». *L'Avenç*, vol. 131, p. 44-48.

1989: «El comte-bisbe Miró Bonfill i l'acta de consagració de Cuixà de l'any 974». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, vol. 10, p. 107-124.

1989: «Sant Pere de Rodes i la cultura entorn de l'any 1000». *Revista de Catalunya*, vol. 27, p. 33-42.

1990: «Camp, ciutat, arqueologia i ordinadors... Qüestions polèmiques del medievalisme». *L'Avenç*, vol. 135, p. 48-55.

1990: «Défrichement et croissance agricole dans la Septimanie et le Nord-Est de la Péninsule ibérique». *Flaran*, vol. 10, p. 133-151.

1990: «El comte-bisbe Miró Bonfill i la fundació i dotació de Sant Pere de Besalú (977-978)». *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, vol. 10, p. 9-44.

1990: «Feudalisme i canvis socials al microscopi. Conversa amb Guy Bois». *L'Avenç*, vol. 134, p. 52-56.

1990: «Navarra i Catalunya, itineraris divergents? Conversa amb M. Berthe». *L'Avenç*, vol. 141, p. 68-73.

1990: «“Nos traximus de heremo primi homines”: notes sobre la fase A del creixement medieval». *Cota Zero*, vol. 6, p. 86-91.

1992: «El País Valencià, terra de feudals». *L'Avenç*, vol. 158, p. 10-14.

1992: «Formació, organització i defensa del domini de Sant Cugat en els segles x-xii». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, vol. 13, p. 127-173.

1995: «El mercado de la tierra en la economía campesina medieval. Datos de fuentes catalanas». *Hispania*, vol. LV/3, núm. 191, p. 921-952.

1995: «Noves recerques i interpretacions sobre història medieval general i de Catalunya en particular». *Balma*, vol. 2, p. 83-95.

1995: «Petita explotació pagesa i mercat». *L'Avenç*, vol. 188, p. 42-47.

1995: «Remences i pagesos a la Catalunya medieval». *Revista d'Història Medieval*, vol. 6, p. 127-135.

1996: «Catalunya, Castella i Espanya vistes per si mateixes a l'edat mitjana». *L'Avenç*, vol. 200, p. 30-37.

1996: «Els *servi* de la gran propietat als segles vi-x. Una panoràmica europea». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. VII, p. 9-23.

1996: «Nacionalisme i historiadors: Per una història de Catalunya sense esquarterar». *Revista de Catalunya*, vol. 103, p. 4-9.

1996: «Relacions catalano-occitanes a la primera època feudal (segle xi)». *Nadala de la Fundació Jaume I*, vol. XXX, p. 12-22.

1996: «Tolerància i intolerància». *L'Avenç*, vol. 208, p. 62-65.

1997: «Orígens i transformacions de la senyoria a Catalunya (segles x-xiii)». *Revista d'Història Medieval*, vol. 8, p. 25-56.

1997: «Prácticas judiciales, transformación social y acción política en Cataluña (siglos ix-xiii)». *Hispania*, vol. LVII/3, núm. 197, p. 1009-1048.

1998: «Il potere in Catalogna nei secoli ix-xi. Alle origini della Catalogna». *Medioevo, saggi e rassegne*, vol. 22, p. 9-54.

1999: «Disputes i compromisos entre l'Església de Girona i la noblesa. Notes d'unes difícils relacions (segles XI i XII)». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 29, p. 929-957.

1999: «Mercats i fires: el despertar de l'economia en terres de Besalú (segles IX-XIV)». *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, vol. 14, p. 9-36.

2000: «Història de les mentalitats». *Col·loquis de Vic*, vol. 4, p. 113-129.

2000: «Inguilrada, una gran propietària del Montseny de fa mil anys». *Monografies del Montseny*, vol. 15, p. 85-92.

2000: «Justicia y violencia. El porqué de una problemática». *Historiar*, vol. 4, p. 99-114.

2001: «Assumir el passat, mirar al futur». *Escola catalana*, vol. 383, p. 13-15.

2001 (amb Mercè Aventín): «Documents d'història medieval de Gualba i el Baix Montseny». *Monografies del Montseny*, vol. 16, p. 45-58.

2001: «La viticultura de la Catalunya Nova després de la conquesta: Societat i mercat en el segle XII». *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, vol. 22/2, p. 229-256.

2001: «Sociedad rural y mercados en la Cataluña medieval». *Edad Media*, vol. 4, p. 83-111.

2002 (amb Borja de Riquer i Xavier Torres): «Història i historiografia. Taula rodona». *L'Avenç*, vol. 274, p. 16-26.

2002-2003 (amb Mercè Aventín): «Mercat i comunitat: dinamisme econòmic a la vila de Terrassa i la seva àrea d'influència (segle XIII)». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, vol. 25, p. 105-130.

2002: «Rodney Hilton en el record». *L'Avenç*, vol. 274, p. 7-8.

2004: «Fam d'ahir, fam d'avui: anàlisi comparada de les causes». *Estudis d'Història Agrària*, vol. 17, p. 841-860.

2005: «“De l'esperit a la matèria”: catalans en terra castellana a l'alta edat mitjana». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, vol. 26, p. 81-100.

2008: «Jaume I. Una valoració del regnat». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XIX, p. 87-100.

2008: «La pedagogia del cos en la formulació de les idees polítiques medievals». *Studium Medievale*, vol. 1, p. 55-62.

2009: «Els *hispani*: emigrats hispanogots a Europa (segles VIII-X)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XX, p. 31-50.

2009-2010: «Ramon d'Abadal i l'encaix de Catalunya a Espanya». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. 52, p. 453-459.

2010: «Abadal, la història com a pedagogia». *Serra d'Or*, vol. 610, p. 74-75.

2010: «Els documents antics de Roda de Berà». *Boi*, vol. 25, p. 2-10.

2010: «La fam encara». *Barcelona metròpolis*, vol. 78, p. 10-15.

2010: «Ramon d'Abadal i l'encaix de Catalunya a Espanya». *L'Avenç*, vol. 358, p. 58-61.

2011: «Centenari i pervivència de Santiago Sobrequés i Vidal». *Serra d'Or*, vol. 623, p. 31-34.

2011: «Les médiévistes et géographes espagnols et André Déléage». *Annales de Bourgogne*, vol. 83, núm. 1/3, p. 331-343.

2011: «Santiago Sobrequés i la història social del poder. Entre el present de l'historiador i el passat medieval». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXII, p. 283-298.

2013: «Crisis de subproducción, crisis sistémica... Acerca de la naturaleza de las crisis». *Anales de historia antigua, medieval y moderna*, vol. 47, p. 119-133.

2013: «In Memoriam Manuel Mundó (1923-2012)». *Catalan Historical Review*, vol. 6, p. 109-110.

2013: «Occitania, la expansió ultrapirenaica, el catarismo, Pedro el Católico y la batalla de Muret». *Índice histórico español*, vol. 126, p. 143-206.

2014: «Els documents de Besalú a l'Arxiu Comtal de Barcelona i els misteris del darrer comte de Besalú (segles XI-XII)». *Quaderns de les Assemblees d'Estudis*, vol. 1, p. 7-28.

2014: «La història de Catalunya, avui. La llarga edat mitjana». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXV, p. 261-298.

2014: «“Servus fiscalis debet esse”. El judici de Llorenç de Canavelles (874)». *Ker*, vol. 6, p. 39-41.

2016-2017: «Antiguitat tardana i alta edat mitjana: les crisis d'abans de la Crisi o, de nou, la transició del sistema antic al feudalisme». *Recerques*, vol. 72-73, p. 11-44.

2019: «In Memoriam Josep Maria Font i Rius (Barcelona 1915-2018)». *Catalan Historical Review*, vol. 12, p. 87-88.

2019: «Michel Vovelle (1933-2018) i Guy Bois (1934-2019): record i homenatge». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXX, p. 339-346.

2020: «El mal que no voldria». *L'Avenç*, vol. 467, p. 60-61.

2020: «Els greuges de Guitard Isarn, senyor de Caboet. Traducció, datació i lectura». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXXI, p. 503-520.

2020: «Ramon d'Abadal i els orígens històrics de Catalunya». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXXI, p. 63-78.

2021: «A l'amic Armand». *Armoria*, vol. 11, p. 130-134.

2021: «Catalunya Carolíngia and the Public Nature of the Great Domain According to Legal Documents from the 9th and 10th Centuries». *Catalan Historical Review*, vol. 14, p. 21-34.

2022: «Justícia d'Estat i justícia feudal a Catalunya». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXXIII, p. 279-302.

2022: «La historiografia medieval en Catalunya, 1970-1990». *Cuadernos de Historia de España*, vol. 89, p. 113-153.

2024: «El Mil·lenari de Montserrat. Enigmes, hipòtesis i certeses». *Querol*, vol. 36, p. 42-47.

Ressenyes

1981: «Catalunya mil anys enrere (s. x-xi), de P. Bonnassie». *Quaderns d'Estudis Medievals*, vol. 6, p. 381-383.

1993: «Cristianismo, tolerancia social y homosexualidad, de J. Boswell». *L'Avenç*, vol. 173, p. 58-60.

1994: «Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya medieval, de P. H. Freedman». *L'Avenç*, vol. 186, p. 55-56.

1998: «Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles x-xii), de Ll. To Figueras». *L'Avenç*, vol. 228, p. 52-55.

1998: «Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970), de F. Vilanova». *L'Avenç*, vol. 221, p. 58-60.

1999: «Els cistercencs del País Valencià. El monestir de Valldigna (1298-1530), de F. Garcia-Oliver». *Afers*, vol. 14, núm. 32, p. 215-223.

1999: «La Navarre du ixe au xiie siècle. Peuplement et société, de J. J. Larrea». *Historiar*, vol. 1, p. 160-164.

2000: «Els fundadors del regne de València, d'E. Guinot». *Espill*, vol. 4, p. 183-187.

2000: «La grande dépression médiévale: xive-xve siècles. Le précédent d'une crise systémique, de G. Bois». *L'Avenç*, vol. 253, p. 78-84.

2000: «La misericòrdia ajena, de J. Boswell». *Historiar*, vol. 6, p. 196-201.

2001: «Catalunya Carolíngia. Vol. IV. Els comtats d'Osona i Manresa, de R. Ordeig». *Anuario de Historia del Derecho Español*, vol. 71, p. 763-769.

2001: «Els cofres del rei. Rendes i gestors de la batllia de Castelló (1366-1500), de P. Viciano». *Afers*, vol. 39, p. 495-501.

2002: «Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV, de P. Ortí». *L'Avenç*, vol. 266, p. 88-89.

2002: «Una fita generacional. La Història del País Valencià, d'A. Furió». *Caràcters*, vol. 18, p. 36.

2003-2004: «Enrique IV de Castilla, rey de Navarra, príncipe de Cataluña, de J. L. Martín». *Edad Media*, vol. 6, p. 280-289.

2004: «La vall de les sis mesquites. El treball i la vida a la Valldigna medieval, de F. Garcia-Oliver». *L'Avenç*, vol. 287, p. 64.

2005: «Écrire et lire en Catalogne, de M. Zimmermann». *Mélanges de la Casa de Velázquez*, vol. 35/1, p. 281-286.

2005: «L'Andorre du IXe au XIVe siècle. Montagne, féodalité et communautés, de R. Viader». *Hispania*, vol. LXV/2, núm. 220, p. 725-730.

2007: «El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media, d'E. de Hinojosa». *Historia Agraria*, vol. 42, p. 397-404.

2012: «Santiago Sobrequés i Vidal (1911-1973). La història al servei d'un país, de J. Clara». *Recerques*, vol. 65, p. 243-245.

2016: «Els valencians, des de quan són valencians?, de V. Baydal». *Afers*, vol. 31, núm. 85, p. 813-815.

2016: «Estructura y dinámicas de poder en el señorío de Tarragona. Creación y evolución de un dominio compartido (ca.1118-1462), d'E. Juncosa». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 46/1, p. 514-517.

2016: «Les disettes dans la conjoncture de 1300 en Méditerranée occidentale, de M. Bourin, J. Drendel i F. Menant (eds.)». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 46/1, p. 499-502.

2019: «Atles del comtat de Barcelona (801-993), de J. Bolòs i V. Hurtado». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXX, p. 303-307.

2019: «La historiografia medieval davant la crisi, de M. E. Varela (ed.)». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 49/2, p. 880-882.

2022: «Guibert de Lieja i Joan de Barcelona. Dos europeus del segle XI, de R. Ordeig». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 52/1, p. 375-378.

2023: «Diplomatari del monestir de Sant Martí del Canigó (segles X-XI), de R. Ordeig». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, vol. XXXIV, p. 316-321.

2023: «La pintura mural romànica a la Vall de Boí, de M. Pagès». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 53/1, p. 408-411.

Articles de premsa

1985, juliol, 21: «985. Quan Barcelona va tornar a néixer». *Avui*, Suplement.

1988, gener, 13: «Las raíces de los condados catalanes». *El País*.

1988, abril: «Catalunya, un país i un poble de velles arrels». *Avui*, Suplement.

1988, abril, 22: «Els historiadors i el Mil·lenari». *Diari de Barcelona*, Suplement *Mil·lenari*.

1988, abril, 25: «Què succeí el 988? Catalunya mil anys enrere». *El Temps*, Suplement.

Pròlegs

1987: RICHOU LLIMONA, Montserrat. *Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV)*. Argentona: Ajuntament d'Argentona, s. n.

1988: BOIS, Guy. *La crisi del feudalisme a Europa a la fi de l'edat mitjana*. Barcelona: L'Avenç - Societat Catalana d'Estudis Històrics, p. 5-6.

1988: BOU PALMÉS, Xavier. *El monestir de Sant Cugat en el segle x. La formació del domini vallesà*, Sant Cugat del Vallès: Estudis Santcugatencs, p. 9-12.

1988: FREEDMAN, Paul H. *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*. Barcelona: Edicions 62, p. 9-18.

1989: FLUVIÀ ESCORSA, Armand de. *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya. Cronologia de comtes i vescomtes*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 9-11.

1989: SÒRIA RÀFOLS, Ramon [dir.]. *Diccionari Barcanova d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions Barcanova, p. IX-XII.

1990: CASTILLO EZQUERRA, Maria Josep. *Argentona i Vilassar a cavall de dues èpoques*. Argentona: L'Aixernador, p. 11-13.

1991: BERTHE, Maurice. *Fams i epidèmies al camp navarrès als segles XIV i XV*. Barcelona: L'Avenç - Societat Catalana d'Estudis Històrics, p. 5-9.

1991: PLADEVALL FONT, Antoni [dir.]. *Catalunya Romànica. Vol. XVIII. El Vallès Occidental. El Vallès Oriental*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, p. 13-16.

1993: BALAÑÀ ABADIA, Pere. *Els musulmans a Catalunya (713-1153). Assaig de síntesi orientativa*. Sabadell: AUSA, p. 7-11.

1999: REBAGLIATO FONT, Joan. *La Hispània catalana. Evolució històrica dels elements nacionals catalans (segles XIII-XX)*. Barcelona: Curial, p. 9-19.

2001: VILAGINÉS SEGURA, Jaume. *El paisatge rural, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental. Segles X-XII*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 7-9.

2003: BENITO I MONTCLÚS, Pere. *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (Segles XI-XIII)*. Barcelona: CSIC. Institució Milà i Fontanals, p. 9-13.

2008: SOLDEVILA ZUBIBURU, Ferran. *Jaume I*. Barcelona: Editorial Base, p. 7-12.

2011: ABADAL I DE VINYALS, Ramon d'. *Els primers comtes catalans*. Barcelona: La Magrana, p. 15-22.

2011: SOBREQUÉS VIDAL, Santiago. *Catalunya al segle XV. De la Sentència de Casp al regnat de Ferran II el Catòlic*. Barcelona: Editorial Base, p. 7-12.

2018: LE GOFF, Jacques. *Herois i meravelles de l'edat mitjana*. Barcelona: Àtic dels llibres, p. 9-14.

Tesis doctorals dirigides

1989: LORENZO GALÉS, Neus. *Historia de Castelldefels. Desde sus orígenes hasta el siglo XVI. Estudio monográfico y valoración de documentos*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

1999: FARÍAS ZURITA, Víctor. *Poblamiento y sociedad en el noreste catalán (Siglos XI-XIII)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

1999: VILAGINÉS SEGURA, Jaume. *La implantació del feudalisme a la societat del Vallès Oriental (segles XI-XIII). Espai, alimentació, producció i societat*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

2001: BENITO I MONTCLÚS, Pere. *Senyoria de la terra i tinença pagesa. Estudi sobre les relacions agràries al comtat de Barcelona de la fi dels sistemes d'explotació dominical als orígens de l'emfiteusi (segles XI-XIII)*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

2004: SODDU, Alessandro. *Feudalesimo e potere signorile in Sardegna nei secoli XI-XIV. La signoria territoriale dei Malaspina*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

2005: MONJAS MANSO, Lluís. *La reforma eclesiàstica i religiosa de les diòcesis de la Tarraconense al llarg de la Baixa edat mitjana (a través dels qüestionaris de visita pastoral)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

2011 (amb Manuel Sánchez): BAYDAL SALA, Vicent. *Els fonaments del pacifisme valencià. Sistemes fiscals, relacions de poder i identitat col·lectiva al regne de València (c. 1250 - c. 1365)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

2012: CONTE AGUILAR, Lucía. «Per sopllir la fragilitat e dolència de la carn». *Sexe i misogínia a la diòcesi de Barcelona (Segles XIV-XV)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

2017: OUVIÑA GARCÍA, Manuel. *Josué de Castro. Biografía intelectual y política de un luchador contra el hambre*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

2019 (amb Jordi Ibáñez): LLORENS LASTRA, María Cecilia. *Las Misiones Pedagógicas de la Segunda República (1931-1936): Modernidad, ruralidad y vanguardia en la España contemporánea*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

2021 (amb Blanca Garí): RODENBUSCH, Cornel-Peter. *The Wheel of Justice: Court Procedure, Conflict Resolution and Narratives in Medieval Catalonia (950-1130)*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

2024 (amb Josep Pich i Núria Jornet-Benito): TURULL PIBERNAT, Emi. *L'Església catòlica i l'esclavitud: Esclaves als monestirs femenins de Barcelona a la Baixa edat mitjana (1326-1495)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

EPÍLEG

El Dr. Salrach, a part de la seva obra publicada, va impartir infinitat de conferències i xerrades, i va ser entrevistat en diversos mitjans de comunicació. Bona part d'aquest material es pot trobar fàcilment a la xarxa. Amb tot, voldríem destacar dues gravacions que ens semblen especialment rellevants. La primera és una entrevista en profunditat realitzada per Ignasi Aragay al diari *Ara* pocs mesos abans de la seva mort, en la qual va repassar els principals temes i qüestions historiogràfiques que l'havien preocupat al llarg de la seva vida. La segona correspon a l'homenatge que se li va fer a l'Institut d'Estudis Catalans, en el qual, a més de les intervencions de diversos historiadors, Josep M. Salrach va cloure l'acte amb la que probablement fou una de les seves darreres intervencions públiques. Finalment, voldríem recordar que, el dia del seu comiat al tanatori de les Corts, la seva filla Elisenda Salrach Aventín

va llegir un text que el mateix Josep M. Salrach havia escrit per acomiadar-se. Esperem que aquesta contribució pòstuma es publiqui aviat, perquè té un valor immens per acostar-se a la persona humana i al gran historiador, mestre de mestres, que va ser.

2025, gener, 30: «Homenatge a Josep M. Salrach». *Institut d'Estudis Catalans*. <https://www.youtube.com/watch?v=aHp9PTIUkCM>

2025, febrer, 22: «Entrevista d'Ignasi Aragay al Dr. Josep M. Salrach». *Diari Ara*. <https://www.youtube.com/watch?v=9tCaltEptbg>

* * * * *

DARRER DISCURS DE JOSEP M. SALRACH

ACTE DE PRESENTACIÓ AL PARLAMENT DE CATALUNYA EL 15 DE GENER DE 2025
DEL SEGON VOLUM DE *JUSTÍCIA I RESOLUCIÓ DE CONFLICTES A CATALUNYA*

Molt Honorable President del Parlament, Honorable Conseller de Justícia, amigues i amics, a tots gràcies per ser aquí. Amb aquest segon volum de *Justícia i resolució de conflictes a Catalunya*, donem per acabat un projecte començat fa dotze anys, i que ens ha portat a aplegar en dos volums els documents catalans de justícia i resolució de conflictes dels segles IX-XII. Per fer-ho, hem comptat amb l'ajut del Parlament de Catalunya, del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans. A totes tres institucions, moltes gràcies.

El Dr. Tomàs de Montagut, catedràtic jubilat d'Història del dret de la Universitat Pompeu Fabra, ha compartit amb mi la direcció del projecte, i ens ha aportat la seva saviesa i expertesa del jurista professional. No menys important ha estat l'assessorament d'Ignasi Baiges, catedràtic jubilat de Paleografia de la Universitat de Barcelona. La problemàtica tècnica l'ha resolt Albert Martí, llicenciat en Humanitats a la Universitat Pompeu Fabra i exbecari del Consell Superior d'Investigacions Científiques.

El nucli fort l'han format tres investigadors, Cornel-Peter Rodenbusch, professor d'Història del dret de la Universitat Pompeu Fabra; Ramon Sarobe, professor d'Història medieval de la Universitat Autònoma de Barcelona, i Jaume Vilaginès,